

GLASBA V OBDOBJU HUMANIZMA IN RENESANSE

Čeprav se obdobje humanizma in renesanse ni začelo povsod hkrati, je v glasbeni umetnosti doživelo svoj razcvet v **16. stoletju**.

Ljudje so se začeli zanimati za naravo in svoje lastno bivanje. Zato, ker je bil poudarek na človeku, se obdobje imenuje **humanizem**.

Čas je prinesel veliko sprememb. Meščanstvo je začelo preraščati fevdalni red in mesta so cvetela. To je bilo obdobje trgovanj, drznih potovanj in pomembnih znanstvenih odkritij. Kmalu po iznajdbami tiska je bilo mogoče z njim širiti tudi glasbene zapise.

Umetniki so odkrivali nove načine izražanja. Pri ustvarjanju so iskali oporo in navdih v antični tradiciji ter idealih, ki so jih povezali z novimi izraznimi možnostmi. V razvoju umetnosti je to čas, ki ga označuje beseda **renesansa** ali ponovno rojstvo.

V poudarjanju človeka in narave je bila v ospredju posvetna pesem z ljudsko občuteno melodijo, ki je izhajala iz **durove** ali **molove** lestvice. Skladatelji so jo obogatili s homofonijo.¹

Ena najbolj značilnih vokalnih glasbenih oblik renesančnega obdobja je **madrigal**, večglasna skladba posvetnega značaja. Skladatelji so v njej radi posnemali naravo.

Štiriglasni madrigal J. Desprez: *El grillo* (črček) https://www.youtube.com/watch?v=O_EsMD6oDvI

Eden znanih renesančnih skladateljev je **Orlando di Lasso**. Ker je imel nenavadno lep glas, so ga že kot dečka ugrabili, da bi prepeval po evropskih dvornih kapelah. Starši so ga morali kar dvakrat iskati, ob tretji ugrabitvi pa so pristali, da ostane na dvoru sicilijanskega kralja. Mnogo je potoval in nenehno glasbeno ustvarjal. Slaven je postal z moteti in madrigali.

Osem glasni madrigal (dvozbore) O. di Lasso: *Eco* (odmev)

<https://www.youtube.com/watch?v=foB75466zY>

V Rimu je deloval eden najpomembnejših cerkvenih skladateljev vseh časov, **Giovanni Pierluigi da Palestrina**. Pisal je zlasti motete in maše.²

Šest glasna maša G. P. da Palestrina: *Missa Papae Marcelli* (Maša v čast papežu Marcellu)

<https://www.youtube.com/watch?v=BRfF7W4Ei60>

¹ **Polifonija** je večglasje, v katerem skladno zveni več samostojnih melodij.

Homofonija je večglasje, v katerem je ena melodija glavna, ostali glasovi pa jo s svojimi sozvočji dopolnjujejo.

² **Motet** je večglasna skladba z nabožno (cerkveno) vsebino.

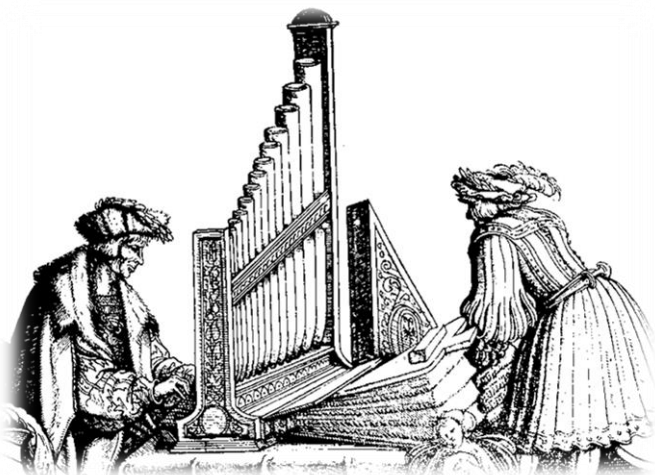
Maša je ciklična glasbena oblika, ki vsebuje obredne speve mašnega bogoslužja.

Poseben razcvet je doživela glasba v Benetkah. Mesto je postalo v renesansi razkošno. Bogati meščani so bili umetnosti zelo naklonjeni.

Beneški glasbeniki so iskali nove izrazne možnosti na področju **inštrumentalne glasbe**, ki se je vse bolj osamosvajala.

Skladatelji beneške šole so začeli ustvarjati posebne inštrumentalne oblike. V cerkvi so se uveljavile **orgle** in z njimi glasbena oblika **toccata**. Ime je izpeljano iz besede udariti, kar pomeni udarec na inštrumente s tipkami.

ZNAČILNA GLASBILA

prenosne orgle ali portativ

klavikord

lutnja

Iz besede zveneti je nastalo ime za **sonato**, kar pogosto slišimo v glasbenih napovedih. Vsebovala je cikel različnih krajših stavkov. Če so bili stavki plesni, se je imenovala komorna sonata. Primerna je bila za posvetno muziciranje po meščanskih in plemiških hišah. Temu so rekli komorna ali sobna glasba.

Ob sklepu renesančnega obdobja je v italijanskih Firencah nastala **opera**. Tam so se zbirala umetniki zato, da bi oživili antično gledališče in povezali različne umetniške zvrsti. Tudi vsebine so povzemali iz antične mitologije. Prva takšna dela so imenovali **glasbena drama**.

PLESNA GLASBA

Pavana ali padovana je kot nizek uvodni ples v 16. stoletju. Zanj je značilna dvo- oz. štiridobenost. Sledila ji je lahko galiarda ali la vota.

Galiarda je živahen tridobni ples, s katerim so se pogosto postavljali moški.

La volta je poskočni ples, ki naj bi ga zelo rada zaplesala kraljica Elizabeta.

Alermanda je umirjen štiridoben ples, ki izvira iz Nemčije. Pozneje je dobil svoje stalno mesto v baročni suiti.

Courante je ples, ki izvira iz Francije. Pozneje je kot živahen tridobni ples tudi courante dobil stalno mesto v baročni suiti.

Pavana (ples) https://www.youtube.com/watch?v=B10z9b_PRXw

Jakob Petelin Gallus (1550 - 1591)

To, kar je dosegla glasba v renesansi, je tudi za nas Slovence neprecenljive vrednosti. V tem času je deloval skladatelj **Jakob Petelin**, ki je po tedanji navadi latiniziral svoje ime v **Jacobus Gallus-Carniolus**. Z zadnjim delom imena je poudarjal, da je doma s Kranjskega. Takratne razmere niso dopuščale, da bi deloval v domačem okolju in da bi lahko neposredno vplival na razvoj domače glasbene kulture.

Rodil se je leto poprej, ko je izšla prva slovenska knjiga. Že kot deček se je zapisal glasbi, sicer pa o njegovem otroštvu ni podatkov. Prva njegova šola je bila najbrž stiški samostan, znanje pa si je nabiral tudi na Reki in v Trstu. Glasbeno zaposlitve so ga vodile v razne kraje, dokler se ni ustalil v Pragi, kjer je bil kantor (vodja kora in organist).

Bil je izredno plodovit skladatelj in povsem predan umetnosti. Rad je posegal po besedilih, ki častijo glasbo in umetnost.

Napisal je več maš. Štiri knjige motetov, nad sto madrigalov in drugih zborovskih skladb. Njegova dela ga uvrščajo v vrh evropske glasbene ustvarjalnosti. Redno ga izvajajo domači in tudi pevski zbori. Po Gallusu imenujejo najvišje nagrade in priznanja za zborovske dosežke v Sloveniji. Po njem so poimenovali največjo koncertno dvorano v ljubljanskem Cankarjevem domu.

Šest glasni madrigal J. Gallus: *Per Multos licerat cuculus* (besedilo: Četudi kukavica poje in leta, še vedno ne zna zapeti druge melodije kot kuku). <https://www.youtube.com/watch?v=Mumaf14ps9U>

V 16. stoletju, ko je Gallus in še nekateri drugi slovenski glasbeniki delovali na tujem, so pri nas gostovali mojstri pevci, za instrumentalno glasbo pa so skrbeli še mestni piskači, trobentači ter goslači. Kot mestni uslužbenci so sodelovali pri cerkvenih obredih, posvetnih svečanostih in različnih drugih dogodkih.

Gotovo že veš, da je v drugi polovici 16. stoletja zajela naše kraje verska prenova, znana kot reformacija ali protestantizem. Njen začetnik je bil nemški duhovnik Martin Luther. Zavzemal se je za glasbo; o njej je dejal: »Mladino je zmeraj treba navajati k tej umetnosti, ker napravi ljudi zelo spretno.«

Luthrovemu zgledu je sledil **Primož Trubar**. Že svojemu prvemu delu Katekizma je dodal pesmi v notnem zapisu. Šestnajst let kasneje je izdal **prvo slovensko pesmarico Eni Psalmi** (otni zapis pesmi Ena druga otročia peissam).

Mi - ni - la je ta dol - ga noč, iz
te - me je po - sta - la luč, ve - se - li dan zdaj
go - ri gre, son - ce svo - jo luč raz - pro - stre.

Staršem je priporočal, da naj svojim otrokom čim večkrat pojejo in v ta namen je svetoval tudi pesmi.

Petje je imelo velik pomen tudi v šoli in učenci so pri pouku obvezno peli. Tako se je s protestantizmom začela glasbena vzgoja v našem šolstvu.